

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

SVOBODNA MLADINA

ŠTEVILKA / 1

CENA 5

LETNIK II 1929

PREMRU K ŠESTDESETLETNICI RIHARDA JAKOPIČA / ONIČ
PRIČAKOVANJE ZAVRŽENA KAVARNA / MRZEL DETEKTIVSKA
ZGODBA / GRAHOR PROFIL / PREMRU O JAZ NE HITIM / BÜCH-
NER DANTONOVA SMRT / PREGLED / KNJIŽEVNOST DELA
NOVOBORCEV I (GSPAN) BLOK DVANAJST (ONIČ) DER STURM
JUNGE SLOVENISCHE KUNST (L M) NOVA LITERATURA (M K)
GLEDALIŠČE (KOŠAK) POLITIKA (UDE) NA ROB DNEVA (UDE)

SVOBODNA MLADINA

MESEČNIK ZA SODOBNA SLO- VENSKA KULTURNA VPRAŠANJA

„Svobodna Mladina“ izide desetkrat v letu in stane letno Din 40—, za dijakke Din 30—, za inozemstvo Din 10— več. / Rokopisov ne vračamo. Naročnino, reklamacije pošiljajte samo upravi: Šelenburgova ulica 7, Ljubljana.

Urednik: Ludvik Mrzel / Odgovorni urednik: Vinko Košak / Izdaja za Konzorcij „Svobodne Mladine“ v Ljubljani: Vinko Košak / Za tiskarno J. Blašnika nasledniki: Mihael Rožanec / Vsi v Ljubljani.

N A R O Č N I K O M I N V S E M

Zaradi izpremenjenih notranje-političnih razmer smo morali značaj lista izpremeniti: z novim letnikom prenašamo težišče našega udejstvovanja v literaturo in umetnost, razen literarno-kulturnemu esejju pa bomo tudi v nadalje, kolikor bomo mogli, posvečali pozornost družabnim in političnim problemom. Smer lista se seveda v ničemer ne izpremeni. Zato upamo, da nam bodo naročniki ostali zvesti.

Za konzorcij in za uredništvo „Svobodne Mladine“:

Vinko Košak.

Ludvik Mrzel.

To številko smo poslali tudi onim naročnikom, ki za lanski letnik še niso poravnali naročnine. Ti naročniki so največ krivi, da list doslej ni mogel redno izhajati. Prosimo jih, da nam dolg nemudoma poravnajo, sicer prihodnje številke, ki bo izšla pred 1. majem, ne prejmejo več. Vse pa prosimo, da nam takoj nakažejo vsaj polovico naročnine za tekoči letnik. Ker zadnja številka lanskega letnika ni mogla iziti, je vsak stari naročnik upravičen, da nam pri naročnini za letos odbije Din 4— (odnosno Din 3—). Ker pa bo list poslej izhajal v večjem formatu, na boljšem papirju, s trdim ovitkom itd., kar je zvezano z večjimi stroški, upamo, da nam bodo naročniki bolj naklonjeni in nam bodo zlasti pridobili še novih naročnikov.

Uprava S. M.

Seznam za lanski letnik bomo priložili prihodnji številki.
Koniec Udetove razprave „Kaj je narod“ ta čas ne more iziti. Ur.

58003

SVOBODNA MLADINA

LETO II 1929 ŠTEV. 1

K ŠESTDESETLETNICI RIHARDA JAKOPIČA

VLADIMIR PREMUR

Ko sedim tu in pišem k šestdesetletnici mojstra Jakopiča, mi prihajajo na misel vse one neštete ure iz preteklih dni, ko sem — kakor skrivnosti od tam, kamor sem hrepenel — poslušal njegove besede s svetostjo in vdanostjo, ko sem prisluškoval silnemu ritmu in globoki melodiji njegovega govora verno in iskreno.

Vsi, kar nas je, smo iskali po domovini človeka, ki bi mu zapuščali iz vsega srca, o katerem bi vedeli, da nima za nas ene same skrite, hude in nelepe misli, ki bi našega prizadevanja in dela, tudi če je šlo morda preko zmot, ne sprejel s smehom, ki je škodoželjen in boli. Našli smo njega.

Vsak drobec slovenske zemlje, ki ga je spoznal, je našel v Jakopiču vernega interpreta, poslušal je do podrobnosti ritem njegovih barvnih melodij, prisluhnil je vsem čudovitim skrivnostim stvarstva, ki zvene v njem. Kakor ga je zanimala vsaka bilka, vsak del stvarstva, tako je hodil in hodi mimo ljudi; v vsakem izmed njih se je realizirala volja in ukaz življenja, vedno na svoj način, variirana po neštetih valovanjih življenja. S svojim vseobsegajočim duhom je zmožen pogledati vsakemu človeku jasno in z razumevanjem v oči. Kakor ima mojster-slikar svoje častilce raztresene po vsej slovenski zemlji, tako ima človek Jakopič mnogo ljudi, ki se ga za njegovo širokogrudnost spominjajo z ljubeznijo. Preko vsega tega pa je njegov pogled bister in jasen, njegova sodba najtočnejša in najpreciznejša izmed vseh, kar jih je, ker jo vodi vedno zdrav instinkt, intuicija in prost pogled, brez doktrinarnosti.

Glejte, mnogo so napisali o njem, a zdi se mi, da enega vendar ni še nihče povdaril tako, kot bi bilo treba — one njegove sile, ki jo najbolje označuje njegov stavek: „brez umetnosti bi bil človek pohabljenec, kakor tiger brez krvoločnosti.“ Zdi se mi včasih kakor lev v pragozdu, ki kraljuje nad njim v popolni mirnosti in zavesti svoje silne, orjaške nature.

Sleherni gib življenjske poti, ki je v zadnjih letih in desetletjih bežala mimo človeštva s skoro nepregledno brzino, je Jakopič opazil, našel je odmev v njegovi notranjosti: vendar je ostal vedno suveren, sam nad vsemi stvarmi. Odmaknil se je od njih tako daleč, da je dobil distanco do njih in svojo sodbo in obsodbo: „Naše kraljestvo ni od tega sveta. Kar se je rodilo iz materializma, je vse puhlo in goljufivo, je od danes do jutri.“

„Ali smo postali res že popolni norci, da moramo plesati kakor nam drugi godejo? Tuji in domači špekulanti in njihovi hlapci, nam mešajo pamet in trgajo zadnje cape raz naša telesa. Taka je naša svoboda, taki so sadovi prosvetljene dobe, dobe požrečnosti.“

Le v duhu je naša svoboda. Tu ni carinskih mej, nikdo te ne vpraša, koliko milijonov cekinov premore narod, iz katerega si se rodil. Tu smo vsi enaki med enakimi. Vzbudimo se in obrnimo svojo pot, da nas ne iznenadi.“

Vsaka beseda, ki jo izreče, je enostavna in jasna; njegova je in ne more biti drugačna, kakršna je. Tudi njegovo delo je tako tesno vezano nanj, je izraz edino samo njegove zdrave in močne umetniške osebnosti.“

Izidor Cankar je na njemu lasten eksakten način skušal opredeliti Jakopičevo delo na troje stilnih epoh:

a) stil naturalističnega impresionizma od monakovskih let do približno leta 1906. (Zimsko solnce, Kamnitnik);

b) stil realističnega impresionizma do približno leta 1917. (Zeleni pajčolan);

c) stil barvnega ekspresionizma (Slepec).

Da je Jakopič od „Slepca“ pa do „Veže na Ahacijevi cesti“ prehodil zopet precejšen del poti, ki bi mu sistematič dodal morda novo oznako, je skoraj gotovo. — Navedel sem te ugotovitve, ker se mi zdi, da kažejo jasno vso Jakopičevo veličino. Nikjer ni bilo zanj točke, na kateri bi se bil jel ozirati nazaj. Njegova pot je držala vedno naprej, njegove sile so ostale vedno čvrste. Ostal je mlad do svojega šestdesetega jubileja. In danes stoji prav tako v znamenju razvoja pred nami, kakor je to bilo ob njegovem nastopu v slovenski domovini.

Jasno je, da umetnika in njegovega dela ni možno shematsko izčrpati do poslednje nijanse in globine. „Umetnost je materializacije duha po volji neke skrivnostne, s človekom tesno združene sile.“ Ustvarjanje, umetniško prikazovanje, je plod demonskih, tajnih človeških sil in ni je metode

na svetu, ki bi se jim mogla popolnoma uspešno bližati, kaj šele izčrpati in razjasniti. A eno nam podaja gotovo vedno in posebno še v našem slučaju: široko linijo. Jakopič je v svojem delu obsegel dva stilna ekstrema, ki sta zvezana med seboj edino le z njegovo osebnostjo. Vsi veliki možje — vzemimo primer Goetheja — so v svojem dolgem umetniškem delu objeli v sebi vse stilne možnosti, vse načine izražanja. So kakor ocean, ki zakriva v sebi vse tajne globine človeške duše in jih v solnčnih dneh odraža na svoji gladini. — In še se je Jakopič približal idealu večno mladega umetnika in človeka.

Nad vse značilno za Jakopiča je nadalje njegovo stališče in njegov odnos do velikih slikarjev vsega sveta. Ni se ustavil pri enem samem in se „specializiral“ v svoji ljubezni do njih, ne z ozirom na kraj, čas ali osebo, marveč je zajel vse in globoko v sebi zaslutil njihovo čarobno moč. „Kar vse navprek jih ljubim, naj si bo že radi oblikovalne sile, radi lepote fantazije, širokosti duše, bistrosti očesa, ali radi nežnosti čustvovanja, — kar navprek jih ljubim, kakor ljubim vsakega v trenutku, ko mu duša zapoje.“

V naših dneh, ko so mnogi pozabili na svojo slovensko domovino, je Jakopičev odnos do nje tem bolj v tolažbo in pogum vsem, ki z ljubeznijo verujejo trdno vanjo. Žalostna je pot slovenskega umetnika, ker ga v borbi za svoj obstanek izčrpali narod v svoji neizobraženosti ne zna ceniti, še tisočkrat žalostnejša, ker je izobrazba slovenskega inteligenta samo polovičarska politura in drugega nič. Kljub vsemu temu se Jakopič ni obrnil od nje niti za trenotek, marveč je upal in veroval v njeno lepšo bodočnost in jo z vsemi silami tudi pomagal ustvarjati.

„In vendar pridejo zopet dnevi, nas pa ne bo več, da bi se mogli veseliti, ko se nebo zvedri. Zasijsalo bo solnce sprave nad krvavo dolino ponižanja in takrat mogoče tudi naš ubogi trpinčeni narod ne bo zavržen, morda poboža tudi njega še kak gorak žarek.“

Ob njegovi šestdesetletnici se spominjamo Jakopiča tudi mi. Nimamo daru, s katerim bi se mu oddolžili. Le eno je gotovo. Kadar so nam klonile glave v malodušju in brezupnosti, takrat je bil čisto spomin na njegovo silno osebnost za nas, kakor da smo se ozrli v močno srce slovenskega naroda. Dobili smo vedno od tam nove moči, veselja in sil za našo čestokrat zagrenjeno in težko pot.

PRIČAKOVANJE

FRAN ONIČ

Nocoj sem ko soba z mrtvimi stvarmi.
Na meni tegobe sivina leži.
Skoro bom neslišen, tih, tih,
a še te čaka moj zadnji vzdih.

O, ti bodeš vstala z menoj iz samote!
S teboj se ko mesec mi bol razblesti.
In dete iz teme boš moje rodila;
čuj ... ko da v naročju sladkó že ihti.

ZAVRŽENA

Vso noč, vso noč sem tekla za teboj,
z demoni nočnimi prepirala
se zate sem, do zvezd zakričala,
da si ti moj, ves moj. —

Ta čas zabaval se z dekleti sem
in čul sem, da si klicala.
Kri tvojih bosih nog, najbolj pekočih ran
podaril sem najlepši izmed kurtizan.

KAVARNA

Ventilatorji kričijo v žar električnih luč.
Pred mano skodelica črne kave. Ostanki.
Na levi od mene zabuhli obrazi:
med njimi in mano, med nami vsemi
v praznoto rase nasilni Nič,
ko človek, ki je že mrlič.

Ha, tukaj pijemo mi vsi:
jaz in borzni špekulant,
študent, ki gleda mu smrt iz obraza
s fosfórno sijočimi očmi,
deminondke, ki jim izza belih zob
igra kraguljčkov drobni nasmeh,
in z njimi gospod tovarnar,
ki je danes pomnožil armado umirajočih
za tristo drobnih ljudi —
ha, ha, in nas vse pozna gospod kavarnar,
ker tukaj pijemo mi vsi! — —

Pri mizi sosednji bleda vlačuga
se s svojimi belimi prstki igra,
oj, kot da v morju škrlatne propasti
z belimi prstki tke misel prelepo,
poslednjo, ki jo še v srcu ima.
Dvajset naslade pijanih oči
(med njimi so moje poslednje in prve!)
jo slači za mizo in grize v telo...
Jazz-band se krohoče po stolih in mizah,
jazz-band z dvajseterimi očmi
na tleh pred telesom vlačuge ječi.

Iz čaše, podobne odprti kompavi,
izpila na dušek je hladni absint
in s smehom opojnim ko roža bohotna
prisedla je k starcu s plešo na glavi.
Dvajset oči, ki je igro zgubilo,
(med njimi so moje poslednje in prve)
poteptalo jo je s prezirom na tla.
Jazz-band igra, igra...
O, in jaz čul sem, kako z jazz-bandom
divje moje srce igra. —

Zunaj leskeče se mrzli tlak.
Po njem gre človek, ki se opoteka
in išče v daljavo z otroškimi očmi.
Videl sem ga, ko je šel pod cestno svetiljko:
čul je jazz-band in se bal je ljudi...

DETEKTIVSKA ZGODBA

LUDVIK MRZEL

Odlomek

Vsako jutro ob osmih pride in obesi klobuk, potem gre čez sobo, se nagne nad svojo mizo in odtrga listek na koledarju. Vsak človek se mora kako prebiti do konca, veliko stvari je okrog njega, ki so mu na poti, še več jih je v njem, marsikaj mora streti in tako je Juri Mešiček zdavnaj že odgnal vsiljivo, malo skelečo misel, da tako-le prihaja vsako jutro pa trga, mečka med prsti in meče v pljuvalnik dneve svojega življenja. Še mu pride tu pa tam, da v hipu z vsem svojim bitjem, naravnost s svojim ostrim okusom in vonjem začuti, kako je vse to prazno in odveč, toda prav zato mu ni treba nobene misli več, v duši in v drobju mu leži nekak dober,

top, nesmiselni mir. Ta-le zrak, si misli samo, kaj hočem, tu je ves božji dan toliko pisanja in ljudi. In tako sede na oguljeno blazino, ki mu jo je bila žena sešila iz krp, s komolci se upre ob mizo in si s širokimi rokami zakrije obraz. Da, da, pravi polglasno, da, da.

Potem, po osmi uri pridejo njegovi tovariši, hrupno zapirajo vrata za seboj, presedajo se na starih, razmajanih stolih, da škrip-ljejo, prižigajo si cigarete in pripovedujejo svoje reči. Ne rečem, da se jim zmirom pripeti bogve kaj, to so čisto neznatne, brezpomembne zgodbe, da, tudi oni živijo zelo na tesnem, marsikaj so samo v listih brali ali pa so njihove žene izvedele pri sosedah. Toda to ni važno — tam sedijo in vse jim je prav, njihovim ženam še ni veliko čez trideset let, otrok nimajo čez glavo, pogostem kuhajo meso, lagodno, prožno gredo skozi življenje. On pa sloni nad papirjem, s kemičnim črnilom piše Policijski vestnik, zdaj pa zdaj ga ogovarjajo — slišiš, Mešiček! — toda vse to ni nič zanj, smehlja se pač narahlo, da jih ne bi žalil. To sta dva svetova, on pa te vesele zgodbe in ljudje okrog njega. Mešiček pod milim nebom ničesar ne premore, to ni življenje, v katerem se lahko še kaj zgodi, kjer lahko kaj prideneš ali odvzameš. Zdavnaj, zdavnaj ga je že minilo vse: nič več ne more zaškrtati z zobmi, ne more stisniti pesti in udariti ob mizo, nič več mu ne more priti na misel, kar tako nekako živi tjavendan. Bo že šlo kako, bo že šlo. Samo včasih, kadar doma njegov najmanjši zajoče v zibki, pa gre, ga vzame v naročje, stopi ž njim k stisnjenemu podstrešnemu oknu in pogleda na cesio, kjer hodijo ljudje brez konca in kraja na eno in na drugo stran, se nerodno umikajo drug drugemu, s trotoarja stopajo v blato in zmirom pride kak avtomobil in jih oškropi — tedaj se nenadoma nekaj zgane v njem, nekaj sladko-grenkega, nekaj kakor upanje in strah. Moji otroci, moji otroci. Pa gre k stelaži, kjer imajo svoje šolske reči, sega na police med zvezke in knjige, jemlje jih v roke, lista po njih in jih polaga nazaj. Vse je tako tuje — latinska vадnica (aquila, insula), stari vek, geometrija — same stvari, o katerih ničesar ne ve. No, da, gotovo je tudi kaj, na kar bi se spoznal, moj Bog, v računih, recimo, nikoli ni bil slab. Pa lista po zvezkih: črke gor in dol, sem in tja, nerodno, žalostno-smešno povezane v čudne, neznane besede, vsaka zase kakor eno izgubljeno življenje. Tako-le gredo nekam daleč, na tuje, majhni in nebogljени, padajo, jočejo na tihem, on pa stoji tu, velik, star, pa ne more za njimi in jim ne more pomagati. Kaj bo iz vsega tega? — Ampak, se nasmehne čez čas, bogve, če bo kdo izmed njih imel kdaj zatorej pisavo kakor jaz.

In tako sloni nad svojim Policijskim vestnikom in s kemičnim črnilom riše velike, lepe, razločno čitljive črke. Spočetka, prve dni

se je zanimal za vse te zgodbe, ki jih je pisal, včasih je celo vstal izza mize in je stopil par korakov po sobi. Kristus, si je mislil, kakšne reči se godijo. Potem, čez dolgo ga je nekoč na vsem lepem obšla blazna misel, da je njegovo življenje pravzaprav tudi taka-le zgodba, da bi jo zapisal med požige in posilstva in bi jo razposlal na vse žandarmerijske postaje: primite storilca. Zdaj pa samo še riše črko za črko in nič mu ni mar. Saj človek bi skoraj ne mogel živeti, če bi mu zmirom bilo najhujše na misli.

Okrog devete potrka na vrata gospoda nadzornika.

Z vestnikom sem gotov, pravi.

Dobro, pravi nadzornik, pa pojdite na postajo.

Mešiček vzame klobuk, gre po stopnicah navzdol, z nekakšnim ključem ropoče ob držaj in zraven tiho žvižga. Po ulicah se preleva svetel, topel zrak. Lepa je taka-le služba, najprej sedi v pisarni, potem se pa malo izprehodiš po mestu. In v mestu je lepo — čez čas postane človeku dom, velik in bogat: trgi so sobe, ceste so hodniki, ki vodijo samo od vrat do vrat, ljudje so matere, žene in bratje. Ob nedeljah popoldne, ko je vse prazno, samo iz stranske ulice zavije kaka služkinja in vojak in na križišču stoji policaj — ko so vsi šli, tedaj ti mahom pride, da bi pobegnil še ti, potem si pa misliš: nekdo vendar mora ostati doma. In tako najbrž ostaneš do konca.

Na postaji dene roke na križ, hodi sem in tja, odzdravlja šoferjem, kočijažem, nosačem, železničarjem — vsi ga poznajo, ta-le je detektiv. Hodi sem in tja, pomeni se s kom par besedi — no, kako je kaj? — na peronu gleda slike in napise, ki visijo na zidu, v čakalnico tretjega razreda gre in pogleda gor in dol. Potem pride vlak, pa se prisloni k izhodu in neko plaho, smešno pričakovanje stopi vanj: toliko vlakov pride zmirom, ni mogoče, da bi nekega dne ne prišlo nekaj tudi zanj. In tako čaka do zadnjega vlaka dopoldne, potem pa gre in niti misliti si ne upa, da še ni vse izgubljeno, saj morda pride jutri, pojutrišnjem. Gre po ulici, s prsti desne roke treplje po zidovih in izložbah in gleda v tla pred seboj. Tako komično je to, gledaš ljudem v noge in vse veš. Ti-le šolnčki, recimo, ali pa ti-le široki čevlji, ki se kar ulivajo v asfalt. Ni treba gledati ne na obraz ne na nič. Pa se domisli, da gredo za njim ljudje, da ga prav tako gledajo in vse vedo, in se zgrozi. Postoji pred izložbo, gleda skozi šipo in si misli: jaz sem izgubljen, ubil se bom. Tedaj ga presune strah pred vsemi ljudmi in vozmi in hišami, ki se vrte okrog njega, nečesa bi se oprijel, pa ničesar ni. Na pi-

ramidi svilenih kravat v oknu pred njim je tablica z napisom in enkrat, dvakrat, trikrat se Mešičku topo, gluho zganajo ustnice: ZADNJA NOVOST. Da, da, nobenega drugega izhoda ni.

Pa se mu tik za hrbtom ustavi plašen kmečki ženski glas.

Prosim, ne zamerite gospod, kod pa se gre v bolnico?

Mešiček se okrene.

V bolnico? pravi in ne upa pogledati v obraz, na robu trepalnic ga nekaj gosto, jedko žge. V bolnico? Kar naravnost. Velika rumena, začrnela, raskava roka mu nerodno visi v zraku, ne ve, ali bi zakril oči, ali bi kazal smer. Ves čas ob tramvajski progi.

Potem se vzravna, gre počasi dalje, s prsti treplje po zidu, čisto prazno je v njem. Da, da, si prigovarja po tihem, ni izključeno, da se bom ubil. Tako razpreza to misel in se polagoma čisto utolaži.

Ko gre mimo gimnazije, se domisli svojega Jurija. Vsak čas bo dvanajst, počakal bi ga. Tega je vaje detektiv: ves božji dan lahko sedi nekje ali pa hodi gor in dol, na koncu gotovo pride na vrsto — sicer pa, četudi ne pride, saj je skoraj vse eno. Prestopa se sem in tja, čez cesto gleda v visoko, rjavo, skoraj žolto poslopje, tri vrste oken zija vanj, v šipah igra nekak temen, zamolkel blesk, da so kakor sto in sto slepih oči. Tiho je. Kako težko tiho je vse. Pa to ni nič, približno tako-le je vselej poslednje minute pred poldnem. Pa stopi čez cesto in prav tesno ob zidu gre počasi gor in dol. Na koncu trotoarja se ustavi in gleda. Na dvorišču nekje blizu je ženska škaf vode pljusnila v kanal. Na stavbi na koncu ulice so se klicali zidarji. Znotraj v šolskem poslopju se je nekaj zganilo, morda so zakričali otroci na hodniku, lahko pa tudi, da ni bilo nič, mnogokrat se kaj človeku kar tako zdi. Zdaj zdaj bo konec, si je mislil Mešiček in je stopil pred portal.

Čez čas so se otroci usuli po stopnicah in so s svojim živim vriščem preplavili ulico. Nazadnje se je tudi Jurij prilovil za tovariši, in ko je ugledal očeta onkraj ulice, je nenadoma zardel in vse je nekam odrevenelo na njem. Še gosposke otroke je očetov in mater zmirom malo sram.

Kaj si mene čakal? pravi Jurij in gleda v tla.

Da, tako, mimo sem šel, pa sem mislil, da bi te počakal.

In potem gresta počasi drug ob drugem, kakor pač hodijo ljudje, ki se mislijo samo malo spremljati, in molčita. Na svetu se vsak dan kaj izpremeni, samo eno bo najbrž ostalo — zmirom bomo lahko še kak hip pomolčali drug ob drugem in tako nam bo zmirom približno tako lepo, kakor nam je zdaj.

Si dobil kako dvojko?

Eh, kaj, pravi Jurij, latinščino sem bil vprašan, pa mislim, da sem znal.

In čez čas:

Danes smo vzeli že sedemintrideseti paragraf. Tako naglo gremo naprej.

Tiho in počasi kakor človek na zapuščeni promenadi je veter po ulici prinesel oblak prahu. Siv, oster občutek je Mešičku zarezal v roke in obraz in začudil se je, kako ga na dnu srca nekaj prav tako žge. Sam bogve kako bi zdaj-le hodil okrog, če bi ne bilo Jurija zraven njega.

Samo latinščino? je nazadnje prebil neskončno minuto molka.

No, pa matematično nalogo smo pisali, je pripovedoval Jurij, kakor da ni nič. Pa se mi četrta ni izšla.

Kaj misliš, da ne bo prav?

Ne vem, če bo. Šolske naloge se po navadi zmirom izidejo.

In potem spet dolgo nič.

Samo granitni kvadri trotoarja pod nogami.

Tedaj se je v žlebovih nekaj zganilo, val mehkega, dobrega solnca se je utrgal od nekod in ju je zajel. Mešičku je zaplalo po žilah, prišlo mu je, da bi Jurija poljubil na ustne, ali da bi mu vsaj z roko šel v kuštrave lase in bi ga pobožal. Pa ga je bilo še misli sram — pri Mešičkovih ni bila navada, da bi mehko pokladali roke drug na drugega. Obrnil se je stran, kar tako je pogledal po lepakih na kioksu. O, moj Bog, kadar je človek žalosten, je čisto lahko sam, toda kadar je malo solnca ž njim, takrat, takrat ne prenese samote.

Zdaj je pa čas, se je okrenil k Juriju, iti moram.

In ko sta potem brez besede šla vsak na svojo stran, ju je oba zagrnil vase tok ljudi, ki se opoldne razlije po ulicah.

PROFIL

IVO GRAHOR

V našem svetu so odsekani kosi življenja. Vse se nam zdi enkratno in majhno. Večnost, neskončnost in vzvišenost so nam odurni in prazni pojmi.

Naša velika moč je naše veliko trpljenje. Naše veselje je občutek enote. Vzemite nam kamen in ostanemo brez srca.

Naša vsebina sta življenje in smrt. Skrivnost je vse novo. Življenje je Solnce, ki riše novo krivuljo. Na vsaki točki je smrt.

Moč je enaka pogledu z visoke gore in samozavesti enote. Volja je padec in razkošje.

Umetnost je slog življenja.

Vse življenje odseva v bitju kot življenje individua v njegovem svetu.

V njegovem osebnem življenju je dinamika, ki jo lahko imenujemo boj z okolico, rezultanto iz bojov in končno njegovo strnjeno z vsem življenjem, s narodo, ali pa njegovo razdvojenost z njimi in smrt.

Ob ustvarjanju se umetnik ne zaveda jasno talnega življenjskega procesa, ki je njega usmeril. Pač pa čuti nujnost nadaljnjega procesa, nujnost ustvarjanja.

Tu je zanj prvi razlog, da si lasti suverenost in svobodo. Drugi razlog se ne opira na ustvarjanje, ampak na umetnost kot svojevrsten pojav. Umetnik navadno ne ve, kaj je umetnost za vse ljudi, ve, kaj je njemu, in po tem čuti pravo bistvo umetnosti.

Dejstvo je, da posamezni umetnik umetnosti ne more dati drugega bista, ne more začeti čisto nove umetnosti, kakor ne more sebe prerajati po lastnih ali pa tujih predpisih.

Vsak umotvor jasno ali vsaj močno odraža tvorčevo osebnost. — V njem se pogovarja človek s človekom, narod z narodom, svet s svetom in ne le umetnik z uživajočim objektom ali pa estetom.

Uredniki in druge avtorite le povečujejo število družabnih vplivov, dobrih in slabih učinkov na umetnika, mu lahko življenje olajšajo ali pa onemogočijo. Umetnik živi močneje s svetom, kakor pa n. pr. kritiki, zato se navadno zanje ne meni. In to ni krivičnost.

O JAZ NE HITIM

VLADIMIR PREMRL

O jaz ne hitim,
med skalovjem stojim,
od skalnate stene odkrušena skala...
in nemo strmim
v blazno bitenje pred menoj:
razblinja se vsako hotenje v meni v neskončen nič,
ki kakor bič se vili ti nad menoj.
O, jaz ne hitim, le kot pajek verižen si spredem
oklep spoznanj
in potem — le pihaj vihar —
ko poslednje spoznanje mi pade v grob —
tedaj bo moj lasten siroten pokop.

DANTOVA SMRT

GEORG BÜCHNER

Tri scene

Cesta.

Simon: Ha, Lukrecija! Nož sem, dajte mi nož, Rimljani! Ha, Appius Claudius!

I. meščan: Seveda, nož, pa ne za ubogo lajdro! Kaj pa je zagrešila?

Nič! Njen glad se vlačí in prosjači. Nož za ljudi, ki kupujejo meso naših žen in hčérá! Gorje tistim, ki se vlačijo s hčérami ljudstva! Vaši želodeci krulijo, njihovi pa se napenjajo; vi imate strgane bluže, oni pa tople obleke; vi imate žulje na dlanih, oni pa žametne roke. Ergo vi delate, oni pa nič; ergo ste si vi prislužili, oni pa vse pokradli; ergo, če hočete imeti od vaše ukradene lastnine spet kaj nazaj, se morate vlačiti in morate prosjati; ergo so oni falotje in zato jih je treba pobiti!

III. meščan: Še tisto krvi, kar je imajo, so jo nam izsesali. Dejali so nam: pobijte aristokrate, to so volkovi! Pobesili smo aristokrate na laterne! Dejali so nam: veto vam požira vaš kruh: pobili smo tudi veto. Dejali so nam: žirondisti vas bodo izstradali: pa smo žirondiste obglavili. Ampak oni so slekli mrličé, mi pa begamo okoli po bosih nogah in zmrzujemo. Ampak mi jim bomo posneli kožo z njihovih beder in si bomo hlače z nje naredili, puščali jim bomo mast in si bomo naše juhe ž njo zabelili.

Naprej! Naj pogine, kdor nima luknje v suknji!
I. meščan: Naj pogine, kdor zna pisati in brati!
II. meščan: Naj pogine, kdor hodi navzven!
Vsi: Naj pogine! Naj pogine!

Soba.

Robespierre, Danton, Paris.

Robespierre: Rekel sem: kdor me zgrabi za roko, kadar potegnem meč, je moj sovražnik — njegovi nameni ne spremenijo ničesar; kdor me ovira, kadar se branim, me pravtako ubija, kakor če bi me napadel.

Danton: Kjer preneha silobran, tam se začneja umor; jaz ne vidim razloga, ki bi nas še dalje silil k pobijanju.

Robespierre: Socijalna revolucija še ni končana: kdor dokončava revolucijo napol, tisti si sam koplje grob. Greh mora biti kaznovan, krepost mora vladati s terorjem.

Danton: Jaz besede kazni sploh ne razumem. — Ti pa tvoja krepost, Robespierre! Ti si nisi izposojal denarja, ti nisi napravljaj dolgov, ti nisi še ležal pri ženski, zmerom si nosil spodobno obleko in se nisi nikoli napil. Robespierre, ti si razburljivo poštn. Mene bi bilo sram, da bi letal trideset let z isto moralno fizionomijo med nebom in zemljo samo zaradi klavernega veselja, da lahko vse druge smatram za slabše od sebe. Kaj res ni ničesar v tebi, kar bi ti včasih na tihem, na skrivnem dejalo: ti lažeš, ti lažeš!?

Robespierre: Moja vest je čista.

Danton: Vest je zrcalo, pred katerim se zvirajo opice: vsak se nališpa, kakor se zna in hodi pri tem pač po svoje po svojih zabavah. Prav splača se, da si pulimo zaraditega lasé. Saj se vsak lahko brani, če mu drugi kvarijo zabavo. Ali misliš, da imaš pravico spreminjati giljotino v čeber za umazano perilo drugih ljudi že zaraditega, ker nosiš sam vedno lepó skratčeno suknjo? Ne rečem, lahko se braniš, če ti pljujejo nanjo ali če ti jo trgajo; ampak kaj te to briga, dokler te puščajo v miru? Če se sami ne sramujejo hoditi taki okoli, ali imaš ti zavoljo tega pravico, da jih zapiraš v grobove? Mar si ti nebeška policija? In če ne znaš vsega tega tako mirno gledati kakor tvoj ljubi gospod Bog, potem si drži pač robec pred oči!

Robespierre: Ti tajiš čednost?

Danton: Čednost in greh. Na svetu so samo epikurejci in sicer grobi in fini: Kristus je bil najfinejši: to je edini razloček, ki ga vidim jaz med ljudmi. Vsi se ravnaajo po svoji naturi, to se pravi, da delajo to, kar jim prija. — Kaj ne, ti nepodkupljivi, okrutno je, da ti tako trgam peté s tvojih čevljev?

Robespierre: Danton, greh je v izvestnih časih lahko veleizdajstvo.

Danton: Nikar ga ne proskribiraj, za božjo voljo, nikar, to bi bilo nehvaležno: preveč mu dolguješ, zaradi kontrasta, seveda. Sploh pa, da ostanem pri tvojih besedah, naši udarci morajo republiki koristiti, mi ne smemo obenem s krivičnimi zadevati tudi nedolžnih.

Robespierre: Kdo pa ti pravi, da smo zadeli tudi nedolžne?

Danton: Ali slišiš, Fabricius? Da nobeden ni umrl nedolžen! (Odide, spotoma Parisu): Ne trenotka ne smemo izgubiti, zdaj se je treba pokazati! (Odide).

Robespierre (sam): Le pojdi! Zaustavljati bi hotel konje revolucije ob bordelih, ko kočijaž svoje dresirane mrhe; toda imeli bodo sile dovolj, da ga bodo zavlekli na trg revolucije. Peté trgal s čevljev! — Da ostanem pri tvojih besedah! — Stoj! Ali je to tisto? — Dejali bodo, da me je njegova gigantska postava premočno zasenčila in da sem ga zaradi tega pognal izpod solnea. — In če bi imeli prav? — Mar je to tako potrebno? Da, da, republika. On mora vkraj. — Smešno je, kako se mi misli med sabo nadzirajo. — On mora vkraj. Kdor se v masi, ki sili naprej, zaustavlja, se ji prav tako upira, kakor če bi se ji zoperstavil: masa ga pohodi.

(Stopi k oknu). Noč hrope nad zemljo in se valja v pustem snu. Misli in želje, komaj še slutene, motne in spačene, ki se plaho skrivajo pred lučjo dneva, zadobé zdaj obraz in obleko in se vkradejo v tihi hram sanj. Odpirajo duri, pogledavajo iz oken, spreminjajo se napol v meso, udje se v spanju pretezajo, ustna mrmrajo. — Ali ni naše bdenje le jasnejši sen? Ali nismo vsi mesečni? In vse naše početje kot v sanjah, le bolj jasno, določno in bolj natančno? Kdo nas more zbog tega psovati? V eni sami uri opravi naš duh več dejanj v mislih, kakor pa zmore leni organizem našega telesa v celih letih. Greh tiči v mislih.

Da, da, krvavi mesija, ki žrtvuje, njega pa ne žrtvuje nihče. — On jih je odrešil s svojo krvjo, jaz pa jih odrešujem z njihovo lastno. On jih je tiral v greh, jaz pa jemljem greh nase.

On je imel slast bolečine in jaz imam muke krvnika. Kdo se je bolj zatajeval, jaz ali on? — In vendar je nekaj norosti v teh mislih. — Čemu neki se oziramo venomer le po Njem? Resnično. Sin človekov je križan v nas vseh, mi vsi se borimo v vrhu gelzemanskem v krvavem znoju; toda nihče ne odreši drugega s svojimi ranami.

Moj Camille! — Vsi me zapuščajo — vse je pusto in prazno — in jaz sem sam.

Revolucijski tribunal.

Danton: Republika je v nevarnosti in on je brez vsakih instrukcij! Mi apeliramo na ljudstvo; moj glas je še vedno dovolj močan, da bom govoril decemvirom nagrobni govor.

(Fouquier, Amar in Vouland vstopijo)

Fouquier: Mirno v imenu republike, spoštovanje zakonu: Konvent je odločil:

Glede na to, da se javljajo v ječah sledovi upora, gledé na to, da so Dantonove in Camilleove ženske trosile med ljudstvo denar, da je hotel general Dillon nasilno uiti in se postaviti na čelo upornikom, da so ti samí poskušali ogrozati mir in pa žaliti tribunal, se tribunal pooblašča, da preiskavo brez odloga nadaljuje in da vsakega obtoženca, ki bi se pregrešil zoper zakonu dolžno spoštovanje, od debate izključi.

Danton: Jaz vidim, da je vdrla v Francosko velika nesreča. In to je diktatura; raztrgala je svoje koprene, z visokim čelom koraka čez naša trupla (pokaže na Amarja in Vonlanda): Poglejte ju, podla morilca, pogledajte tu krokarje odbora za javno blaginjo! Jaz tožim Robespierrea, St. Justa in njihove rablje zaradi veleizdajstva. — Oni hočejo republiko v krvi udušiti. Izvoženi tiri gijontinskih teleg so le vélike ceste, po katerih naj vderejo tujei v srce domovine.

Kako dolgo še naj bodo stopinje svobode grobovi? — Vi hočete kruha, in oni vam mečejo glave! Vas muči žeja in oni vam dajejo lizati krvi raz stopnice gijotine!

(Močno vznemirjenje med občinstvom, kriki odobravanja, mnogi glasovi: Živijo Danton, dol z decemviri! — Ujetnike siloma odvedo.)

Iz odrskega prevoda Cirila Debeveca.

Dela Novoborcev I. Knjižnica Naša gruda II, 1928.)* Zasebna založba I. Severja iz Zagreba je izdala v decembru preteklega leta mimo napovedi in pričakovanju knjigo leposlovne vsebine: Pesmi našega sotrudnika Otona Berkopca in Severjevo Slavico, tragedijo v treh dejanjih. Po naslovu bi sodil, da gre za manifest literarnega naraščaja, ki je v opoziciji z našo priznano in uvaževano literaturo in hoče, zavedajoč se svoje moči, izpričati pred svetom svoj „raison d'être“ s pozitivnim dehom. Ko pa si človek to delo pobližje ogleda, je razočaran, ker ima kaj kmalu vtis, da gre za knjigo, ki je prišla iz rok neumetnika, kateremu je morala osebna ambicija popolnoma zamračiti smisel za avtokritiko. Nepojmljivo mi je, da je mogoče dandanes, ko je še celo založba dobre knjige zvezana z velikim gmotnim rizikom, izdati delo tako porazne kvalitete, kakor je Severjeva tragedija. Če si Sever domišlja, da je Slavica zgodovinski mejnik, ob katerem začenja „nova samorodna, slovenska, zares - umetnost“, ki jo napoveduje na četrti strani ovitka, potem ga pomilujem. — Ta knjiga kaže le njegovo pojmovanje literarnega poslanstva in je naravnost greh zoper slovensko literarno tradicijo!

Najraje bi človek kar s temi besedami zaključil poročilo o Slavici. Da pa ne bo očitkov, da si lastimo sodbu brez dokazovanja, prehajamo na utemeljevanje gorenjih trditev.

Severjeva Slavica naj bi bila družabna drama, psihološka študija sedemnajstletne deklice, ki bi se rada posvetila gledališču; je vzgojena brez predsodkov in iluzij, pa jo družba s svojo plehko laži-moralo (materino razmerje z bivšim konjarjem Miho) tako razočara, da se ji življenje zagnusi in da izvrši nazadnje samomor. — Že snov sama kaže, da gre za čisto vsakdanji dogodek, ki je bil že bogve kolikokrat obdelan v literaturi in ki se torej niti ne odlikuje po originalnosti. Poleg tega si Sever sploh ni na jasnem o vseh kompleksih problemov, ki jih obsega tako zamotan duševni sestav ženske, ki je komaj prestopila gorenjo mejo pubertete in se ji šele oblikuje duševni obraz dozorelega človeka. Predpostavljamo za dobro dramo te vrste so: da je pisatelj najprej dober psiholog; da je umetnik, ki zna svoja opazovanja porabiti tako, da se prilegajo obliki; in tretjič, da obvlada izrazna sredstva.

Sever nam je naslikal glavno junakinjo takole: Slavica je izobrazena, že mesec pred začetkom drame je zagrenjena. Njeni nazori, ki jih razlaga v pogovorih z literatom, zoprnim vsiljivcem in gromovitim patefikom, so vse prej ko mladostni. Dekle nima vere, ne pozna ljubezni do matere, niti erotike, ki je tako značilna za njeno starost; ima vse polno odbijajočih potez: antipatično, pozersko ambicijo, surovo zadirčnost, papagajsko - priučeno in neprebavljeno modrost itd.,

* Za ostrost tona, v katerem je ocena napisana, prevzema odgovornost avtor sam, Uredništvo.

torej tip psevd emancipiranke, ki točno ustreza medicinskim opisom pod naslovoma: histerija in hipohondrija. In ta „junakinja“, ki se nikjer ne bori za etična načela, ki je vseskozi pasivna, ki se kremži vsa tri dejanja in preganja svoj pesimizem, naj bi vzbudila v gledalca sočustvovanje!

Vsak dramatik ve, da je bistvo odrskega dela gibanje, dejanje (l'action, die Handlung), ki vleče gledalca za seboj, ki razvija s prepričevalnostjo in logično nujnostjo prizor za prizorom, in jih veže v enovito, umetniško-zaokroženo celoto, če že abstrahiram vse druge, tudi v naturalistični drami veljavne oblikovne zakone. Ali enostavnejše: v drami mora imeti vsaka posledica svoj utemeljen in jasen vzrok in obratno. Mesto izvedbe tega načela pa nam Sever stavlja v svoji tragediji celo vrsto ugank, izmed katerih navajamo samo glavne: Zakaj se dejanje vrši v slovenskem Primorju? Edino mesto, ki se nanaša na to, je ihtenje in lov za sapo gospodične Danice v drugem dejanju (str. 49). Zakaj je Slavica že mesec pred začetkom drame tako izpremenjena in razočarana? Kaj naj pomeni tisto geslo „Nikoli več!“, ki se „krije za resnobo“ (str. 54)? Kako more razočarati človeka, ki mu je samo do svobode, materino razmerje in kako more biti to povod za samomor? Kaj ima v vsej njeni „tragediji“ opraviti Dušan in kako upliva njegov častniški čin na njen darvinizem? Kaj prispevajo k njenim notranjim borbam ciganka, Srečkovo in Daničino kihanje, l-kanje in „pojčkanje“, tete, gospod svetnik, ki je edina oseba, ki more senzibilnemu človeku izvabiti solze, in še vsi ostali? Najbolj skrivnosten je še tisti „Mornar“, ki se sploh ne pojavi na odru. — Kako, da ostane Neža še v četrtem in vseh naslednjih prizorih na odru, po tem ko je že ugasnila luč in opravila svoj posel? Kaj se neki zgodi s Slavico v pavzi med 2. in 3. dejanjem? Ali se maščujejo njene besede „Zaigrati z življenjem! Bravo!...“ (str. 58.) tako, da se mora potem vse tretje dejanje emeriti radi stila? Zakaj vendar sprejme Pero-vo ponudbo za zaroko (morda bi koga zanimalo med drugim tudi materino mnenje o tej zadevi) in kako je vendar to, da mu navsezadnje le pobegne izpod plašča in da se takoj na to, ko napiše obligatno poslovilno pismo, kjer razlaga, da jo je „tako neizmerno sram“, radikalno zastrupi? In še to, iz lastne skušnje vem, da se totalno pijan človek (liki Miha) v petih minutah težko prespi, da potem čisto trezen vzklika „All right“. — To je čisto miselna plat te tragedije. Kje pa naj iščem zdaj vso pesniško emocijo, kje je zdaj tisti dih pesniške osebnosti, ki oživi mrtvo materijo tako, da ima beseda ali zvok ali kamen dušo? Mar v kaotiki stilov: naturalizma, ekspresionizma, romantike in še vseh drugih?

Izrazna sredstva, s katerimi operira Sever, so na eni strani najbolj obrabljeni odrski efekti kot n. pr. babilonščina (osebe govorijo v šestih jezikih), reflektorji, veter, klavir, prepevanje, tuljenje psa itd., na drugi strani pa nenaravni dialogi med Slavico in Perom, kjer se razodeva vse Slavino gorje v obliki neduhovitega „hofiranja“ in praznih filozofskih debat z nemogočimi aforizmi: „ravno posebnostim dolguje človek svojo individualnost“, „mislimo na velika dela in pozabljamo, da so nam dana komaj vélika zla-dela“, „ljudje bi počeli (sic!) mukati v eno samo korito, ki bi bilo nebo — in — človek bi v tem trenutku prenehal biti človek“, „saj gluma (sic!) na odru bi bila le odsev umetnosti, igranje z življenjem pa je umetnost sama“ in „verujem samo še v brezmejno človeško zabitost in zlobo.“ Poleg tega imajo njegovi ljudje in živali slutnje (ali ni očital prav Sever Župančiču Freudovo psihoanalizo?). Tudi nekatere nove prispodobе je treba na tem mestu omeniti n. pr.: „vlažne mehke oči“.

„besno igranje ob krik“, „bomo čuli salto mortale“ in da ne pozabim še tiste (na strani 62.) o ranjeni golobici, ki se je tako dolgo zaganjala v luč, da je padla in „kri ji je curljala iz ubitih oči in iz glave“, prisposoda, ki je tako očitno izposojena iz Cankarja (Hiša Marije Pomočnice) in Župančiča (Manom Josipa Murna). — Severjeva jezikovna specialiteta so germanizmi („se čutite nesrečno“, „dopasti“, „ponašanje“) in hrvatizmi („glup“, „premeniti“, „vzponeseno“, „početi“ — za začeti, „mozeg“ za možgani, „lice“ — za obraz, „iziti“ — za oditi, „prepoznati“, „probava“, „nesvesten“), poleg navadnih slovničnih napak in vseh nemogočih besednih jezikovnih tvorb. Sever piše: „zarudeti“, „kovček“, ljudje „letajo“ iz sobe v sobo, „vzemalo je vid“, „ciganka se grebe“, „izljubiti koga“, „...ta ne mora nikdar delati“, „dajte si blizu“, „grda sem vam“, „tako se je napil, da so ga morali odpremiti“ itd. Takih jezikovnih zablod Sever nikakor ne more opravičiti, češ da je hotel z dikiro posamezne osebe označiti, ampak mora mirno priznati, da bi mu studij slovenske slovnice prav nič ne škodoval.

Mislim, da je upravičeno uporabljati pri ocenjevanju dela človeka, ki nastopa javno kot esejist in kritik, ostrejšje kriterije, kakor pa če napiše kak petošolec tako zavoženo stvar za svoj predal. In Sever bi se moral zavedati, da mu izdaja tako nezrelega dela škoduje tudi tam, kjer bi se sicer lahko uspešneje udejstvoval.

Upajmo, da bo kljub raznim izrodkom literarne dekadence, ki jo je povzročila svetovna vojna, dobila prava umetnost — ne glede na osebne spore in antipatije — svoje mesto tam, kjer ji gre...

In v tejle temi trepeče majhen in plah plamenček Berkopčevih Pesmi, ki le prinese tupatam kak žarek toplote, dasi tudi ta zbirka ni bila izdana z zadostno avtokritiko, o čemer se bo pesnik enkrat še sam prepričal.

Oton Berkopec je sin belokranjske zemlje in gleda nanjo kot skozi zlat zastor Župančičeve pesmi. Kadar je solnce razlito čez polje, se šali in bi se boril, kadar pa je noč in jesen, mu je težko. Večji in boljši del njegovih pesmi nam ga kažejo kot čisto subjektivnega pesnika, ki mu je dana lepa beseda, da ž njo opiše svoje razpoloženje.

Na moje gredice
pomlad ni prišla,
cvetk ni vsejala,
mimo je šla —

to je motto, ki kaže vso pesnikovo mladost, kateri je primešana ena sama kapljica grenkobe, ki se ji pravi osamelost. In ta motiv se ponavlja v drugačni okolici: enkrat je večer, drugič je jesen v gozdu, potem v sobi in na polju, same dvokitične, skoraj žensko občutene refleksije v ubrani dikiro naše ljudske tradicionalne pesmi. Tam, kjer je poslušal Murna (Vstajenjê), Ketteja in preprostega človeka, kot sta n. pr. Tkalice in Plakala je Marica, pisani v čisti belokranjščini, je silno neposreden in ubran, tam pa, kjer hodi po potih ekspresionizma (Poet, Grlica, Na prsih beli ptič sedi...), se izgublja v nejasni simboliki. Lepa slika je Voznik. Tudi religiozna motiva Poldne in Sveti večer sta lepi, zaokroženi celoti. Kjer pa naj bi misel globlje zaorala

(Bratom, Spoznanje, Lepa Vida), mu zmanjka tal, da omahne, predno zapiše zadnji verz.

Berkopec ima smisel in mladost, ki bosta lahko razvila enostavna občutja v globljo, težjo in originalnejšo poezijo.

Paris, dne 20. marca 1929.

Alfonz Gspan.

Aleksander Blok, Dvanajst. Prevedel Mile Klopčič. Založila proletarska knjižnica v Ljubljani 1928.

O Blokovem odnosu do revolucije bodo ostale sodbe najbrž zelo različne, kakršni bodo pač ljudje in časi. Eno pa je gotovo: ruska revolucija je iz svoje neposredne bližine, iz svojih umetniških tal iztisnila pekočo krvavo solzo, kakršne ni zmogla francoska pred več kot dobrim stoletjem. Ko čitam Blokove „Dvanajstere“ z vso enostavnostjo ponazoritve dvanajsternih revolucijskih postav, ki so okrutne, brezbožne, nadčloveške in pračloveške do nam težko pojmljive groze, slutim trpljenje pesnikovo, s katerim je odel te ljudi, ki ne izpolnjujejo svoje osebne volje, z glorio apostolstva. Nihče med nami ni morda zaslutil do kraja, kaj se pravi ob osebni tragediji, ob nekem osebnem porazu doživeti vstajenje elementarne sile, ki ji ob lastni raztrganosti moraš priznati svetost v ustvarjanju novega sveta. Njemu je ob tej orjaški sili tako tesno, tako je bil vedno sam s seboj... „Česa je treba? Vasice, ki ima svoje zborovanje, svojo cerkev (samo eno — malo, belo), svoje pokopališče!“ (Iz dnevnika). Ali priznanje je veliko, tragično, morda že čisto ob robu vrat vrta Getzemani, kjer človek s Križanim poprosi, da naj bi šel ta kelih mimo: — „V meni se ni izpremenilo nič (to je ravno moja ni Vaša tragedija)“ — piše Zinaidi Hippus, nekdanji prijateljici, ženi Merežkovskega, strastni sovražnici novega ruskega sveta — „toda poleg postranskega se je zdramilo najvažnejše. Vedno sva si nekaj prikrivala. Vozel tega prikrivanja se je vedno bolj zavezoval, kar je bilo čisto naravno in je težko leglo na naju, kakor pač je bilo vsenaokrog težko prenašati in so se vsi vozli trdno zavozlali; treba jih je bilo presekati. Veliki oktober je vse presegal...“

Kako globoko je Blok zatrl svojo lastno tragedijo, kako neizmerno trpljenje je moralo razjedati to izredno rusko dušo, ki je potrgala toliko dragih vezi in se ni bala očitka, da je podlegla neki surovi brezbožni sili in izdala visoki ideal ruske kulture, to nam ravno priča že citirani dnevnik njegov. Slutim to trpljenje posebno v sledečih njegovih besedah: „Marksisti so najrazumnejši kritiki in boljševiki imajo prav, če se radi „Dvanajsternih“ boje. Vendar... tragedija umetnika ostane njegova tragedija“. Ko poslušam Blokove strastne, z neizmernim studom in bolj napolnjene krike sovraštva do meščanstva in stare „svete“ Rusije, kakor da se s tem strastnim sovraštvom hoče maščevati nad njimi za svoje trpljenje, za svojo lastno tragedijo. Ali ga ni morda prav to in tako sovraštvo zvezalo z revolucijo, mu takorekoč pomagalo unesti v njo svojo lastno tragedijo, ga v njej sami napravilo za tistega velikega protestirajočega, ki ima pravico sovražiti vse, karkoli se upira njegovi združitvi z revolucijo?

Zloba, tužna zloba

v prsih nam kipi...

Črna zloba, sveta zloba...

„Da,

Patriotizem je nesnaga (Alzacija in Lorena — francoski želodec, premog).

Religija je nesnaga (popi in podobno). Najstrašnejša misel teh dni je: ne gre toliko za to, da so rdečegardisti nevredni Krista, ki gre z njimi, ampak za to, da gre prav On z njimi, ko bi moral na njegovem memstu biti nekdo drugi.

Romantika je nesnaga. Vse, kar se je kot nežen prah sesedlo v dogmah, kar je postalo pravičljivo, je sedaj nesnaga. Le nekak elan je ostal.

Samo vzlet in vzgon; vzlet, iztrgaj se, sicer te na vseh potih doleti poguba!"

(Iz Blokovega dnevnika.)

In z članom, s katerim se je iztrgal iz groba „svete“ Rusije, je poletel mimo bežno potapljavajočih se slik prve kompozicije v pesnitvi „Dvanajst“ na dno revolucije, na peterburško ulico. Tam je pospremil dvanajst rdečegardistov skozi noč, sneg in vihar po peterburških ulicah, pospremil jih je s svojim sovraštvom in zatrtjo ljubeznijo, streljajoče v „sveto“ Rusijo, nesvete, brezobzirne, brezbožne in brezsrčne. In morda tisti trenutek, ko je zagledal nad njimi Jezusa Kristusa, ki jih vodi neomadeževan in neobremenjen z njihovo nesvetostjo, je Blok mogoče začutil, kako premaka, kakor kri skozi prevezo, njegova osebna tragedija umetnika tudi skozi njegovo združitev z revolucijo... Revolucija, ki ji je dal svojo najdražjo kri, ki ji je ustvaril veliki poem, ga ni odrešila.

Prevod je oskrbel Mile Klopčič; čita se dovolj dobro, samo mestoma se mi zdi, da ni obvladal fines Blokove poetične strukture. Fran Onič.

Der Sturm. Junge slovenische Kunst. Berlin Januar 1929. Herausgeber Herwarth Walden. Čeprav je ta publikacija izmed tistih belih vran, ki zunaj v svetu tu in tam rečejo kako besedo o nas, vendar Delaku nismo prav hvaležni zanj. Najbrž je bilo to delo čisto odveč. O tanku bi človek sodil, da je Nemcem že znan — saj je bil od početka namenjen bolj internacionalnemu kakor slovenskemu občinstvu — vse mlade slovenske umetnosti pa ne gre vezati nanj in na tradicijo Novega odra. Samo eno je dobro na vsem: jasno je stopilo pred oči, kako malo je bil tank káko kolektivno revolucionarno umetniško vrenje na Slovenskem; sicer bi Delaku zdaj ne bilo treba v isti sapi naštevati Avgusta Černigoja in Miha Maleša, Marija Kogoja in Slavka Osterca in literarnih pasatistov poleg Toneta Seliškarja. In še to: morda je ta zvezek Sturma, ki sta ga napisala Delak in Heinz Luedecke, zadosti oster opomin, kako odveč je, da se mladi literati in umetniki zaklepajo za kake majhne modne devize, organizacije in struje in kako bi bilo treba med nami vsemi malo več tolerance. L. M.

Nova literatura (Nolit) je mesečna revija za kulturna vprašanja, ki jo izdaja književna matica „Nolit“ (Beograd, Cara Uroša 15). Naloga te književne matice je, „približati res-napredne duhove naše dobe med seboj preko vseh mej narodnega omejevanja in prenašati ideje in dela duha v množice.“ Boriti se hoče „proti breznačelnosti in l'art pour l'artizmu, za zdravo, mlado neposredno in sodobno duhovno delo.“ Revija se naslanja na tovrstne inozemske revije, iz katerih prinaša prevode, ter predvsem seznanja s svetovnimi kulturnimi problemi. Tako so posamezne številke revije posvečene problemom Francije, Češke, Amerike, ter prinašajo po večini prevode. (Pohl, Lamia, Neverov, Gorki, Barbusse, Baillon, Sinclair, London, Dreiser, črnc Mac Kay itd.). Ilustracije so od Grosza, Kollwitzeve, črne

Rice-ja, Minorja in dr. Prve tri številke je uredil Bihaly, s četrto pa je prevzel uredništvo dr. Branko Gavella, ki je v prvi številki napisal članek o novem gledališču. Originalne prispevke so priobčili srbski in hrvatski književniki Fodor, Cesarić, Josip Kulundžić, Filipović, Mihajlović. — Matica „Nolit“ bo poleg revije izdajala za svoje člane vsake tri mesece po en roman, katerih prva dva sta že izšla (André Baillon, O jednoj Mariji — Upton Sinclair, Metropola). m. k.

G L E D A L I Š Č E

Skoraj neopazno je šla mimo nas desetletnica ponovne otvoritve slovenskega gledališča, kakor da bi se ne zavedali njegovega pomena za slovensko kulturo. Dnevnikarji so priobčili le nekaj anekdot in tudi „Gledališki list“ se je omejil le na nekaj stavkov. Zakaj vse to? Saj navadno nismo tako skromni in tudi bežen pregled desetletnega delovanja gledališča bi lahko ob tej priliki samo koristil; videli bi njegove hibe, videli pa tudi njegove dobre strani. Zdi se mi, da je temu krivo dejstvo, da bi morali starejši kritiki in gledališki funkcionarji zapisati marsikak minus na svoj račun, zato so se pač rajše ognili. Mi se temu nočemo izogniti, ker hočemo po svojih močeh, in kolikor nam je omogočeno, sodelovati pri zgradbi našega gledališča v bodočnosti.

Če hočem vsaj na kratko označiti desetletno delovanje našega gledališča, moram ugotoviti naslednje: večne denarne in umetniške krize, pomanjkanje centralne osebnosti, slabo in le slučajno izbran repertoar (preveč Shakespearja in premalo domačih ter sodobnih del) ter preveč uradniško udejstvovanje večine igralcev. Tem hibam sta skoraj dosledno pomagali vsehvališko kritika z običajnimi privatnimi zvezami ter publika. Vsemu pa lahko odpomoremo sami, morda z izjemo denarnega vprašanja, pa tudi tu bi se takoj izboljšalo, če bi že enkrat uredili razmerje med opero in dramo. (Mislim, da je vsakomur jasno, da je drama za našo kulturo največjega pomena in da je opera, vsaj taka, kot je sedaj, za slovensko kulturo prav zelo malo pomembna, ker premleva skoraj izključno le tuja dela in še ta povečini zastarela, razentega pa pojejo razni pevci v vseh mogočih jezikih, oziroma zapuščajo naše gledališče, ko se razvijejo do gotove umetniške višine ter odhajajo v Zagreb, Beograd ali tujino, da se vrnejo spet, ko je že njih glas v zatonu, da doslužijo polno pokojnino. (Kot vadnica za druga gledališča je pač malo draga.) Nadalje bi morala uprava izdelati repertoar, ne samo za pol sezone, temveč vsaj za dve ali tri leta, v katerem bi moralo ostati nekaj praznih mest za najnovejša domača in svetovna dela. Gledališče res ne more, niti ne sme uprizarjati samo sodobnih del, vendar pa bi moralo naše bolj kot dozdaj upoštevati sodobna. Igralci pa bi morali izgubiti občutek, da so državni uradniki s toliko in toliko uradnimi urami na dan, kajti razviti se morejo le z umetniško ambicijo, in čim bolj se bodo razvijali oni, tem višji bo nivo gledališča. Opozoril bi rad še na nekaj; uprava našega gledališča prav rada povdarja v reklamnih noticah, da so to ali ono stvar igrali z velikim uspehom že na Dunaju ali v Parizu, kar pa nikakor ne sme in ne more biti merilo za nas. Tam si pač lahko dovolijo razne skoke, saj je za vsakim oglom gledališče, mi pa imamo le eno narodno gledališče, in če tu ni vse v redu, je to v veliko škodo naši kulturi in

publiki, s katero se je nekdanj hvalila uprava, da je skoraj petdesetkrat napolnila gledališče, ko so uprizarjali „Hamleta“, a zdaj prav tako in še z večjim navdušenjem obiskuje Nestrojevo bedasto burko „Utopljenca“.

Naravnost največjega pomena pa so za našo kulturo delavske, ljudske in dijaške predstave. Izpregovoril bom o njih malo podrobneje, ker se je o tem pri nas še vse premalo razmišljalo. Tu bi bila enkrat za vselej potrebna energična preorientacija. Pri nas postopa uprava navadno tako-le: kadar kaka igra več „ne gre“, takrat jo ponove kakšno popoldne pri „znižanih“ ali „globoko znižanih“ cenah ter obesijo pod to reklamno tablico z napisom „ljudska“, „delavska“ ali „dijaška predstava“. To je v temelju pogrešeno. Naše gledališče je narodno gledališče, to se pravi namenjeno vsemu slovenskemu narodu in ne samo „izbrani“ ljubljanski družbi, ki ima pač denar, za slovensko kulturo pa bore malo smisla. In povečini ga lahko obiskujejo samo ti, ker je za vseh drugih 99% predrago. (Kdor je ves dan garal, ne bo zvečer šel 2—3 ure stat.) Ti hodijo zato v kino in polagoma sploh pozabijo na eksistenco gledališča, posebno še, ko jim nudi kino marsikdaj večjo umetnost ali vsaj, če hočete, močnejše dražilo za živce. Vem, da je temu težko od pomoči, ker potrebuje gledališče denarja, vendar pa bi se z dobro voljo dalo. Uprava naj bi postopala približno tako-le: po par reprizah bi se vršila ljudska predstava pri cenah za sedeže največ 5—15 dinarjev. Vstopnice pa bi dali v razpečevanje raznim delavskim društvom ter ljudskoprosvetnim zvezam. Prepričan sem, da bi s primerno organizacijo lahko dosegli najsijajnejši uspeh. Pridobili bi za gledališče in posredno za slovensko kulturo vse one delavske in ljudske množice, katerim bi moralo biti gledališče predvsem namenjeno in mislim, da bi uspeli tudi denarno, kar pa je sicer postranskega pomena, ker ni gledališče trgovska, temveč kulturna institucija. S primernimi ukrepi pa bi se lahko omogočil obisk gledališča tudi podeželskemu prebivalstvu iz bližnje okolice. Repertoar za te predstave bi moral biti izbrano najboljše, ker ni prvič prav nič res, da ima priprosti človek smisel samo za literarno slabe stvari (glej seznam knjig, ki si jih izposoja delavstvo v knjižnici D. Z.) in drugič, ker mora biti namen gledališča dvigniti splošni nivo občinstva, ne pa še poslabšati. Če bi se posrečilo naši gledališki upravi organizirati ljudske predstave, bi izvršila naravnost pomembno kulturno delo. (V glavnem veljajo gornja izvajanja tudi za dijaške predstave).

Pozabiti pa tudi ne smemo na deželo, ki je toliko oddaljena od Ljubljane, da ljudje ne morejo obiskovati predstav. Zato pa bi bila potrebna vsako leto najmanj eno ali dvomesečna gostovanja po večjih podeželskih odrih. Da bi tudi to ne bilo mogoče pri spretni izbiri repertoarja, dobri organizaciji gostovanj ter primerni požrtvovalnosti igralcev (ki naj bi malo reducirali svoje zahteve po dijetah), se mi zdi povsem jasno.

Prehajam k letošnji sezoni. V upravi se je v začetku sezone izvršila važna izprememba, mesto prejšnjega nesposobnega upravnika je zavzel Oton Župančič. V začetku je kazalo, da se v svojih upih nanj nismo varali, poznejše njegovo upravljanje pa nas je prepričalo, da smo bili pač preveliki optimisti. Obljubil je sicer mnogo boljši repertoar, kot smo ga imeli prejšnja leta, ga tudi nekaj časa izvajal, vendar je — kakor vse zadnje mesece kaže — predčasno iz neznanih vzro-

kov omagal. V poslednjih mesecih je kvaliteta repertoarja silno padla, deloma so se uprizorila nemogoča dela (Kukuli, Betlehemska legenda, Utopljenca), deloma pa začela ponavljati dela, ki bi brez škode lahko izostala (Fanny, tete, strici etc., Trmoglavka, Vdova Rošlinka). Tudi delo režiserjev ni sorazmerno razdeljeno. (Zakaj „počiva“ Skrbinšek?) Pravitako je nesorazmerno razdeljena zaposlitev igralcev; medtem ko nekatere naravnost obremenjujejo (Jan je igral v začetku sezone kar tri glavne vloge zapored), uporabljajo druge le kot nekake boljše statiste, dasi bi zaslužili boljših vlog (Jerman). To bi se ne smelo goditi, ker ubija ene kot druge ter jim jemlje veselje do igranja. Drama se je pomnožila tudi z nekaterimi novimi člani (Bratina, Železnik, Kaukler, Potokar, Gabrijelčičeva, Slavčeva), od katerih je Potokar popolnoma nemogoč, pri večini pa še nismo imeli prilike, da bi se prepričali o njihovih zmožnostih. Nerešeno je pustil Župančič tudi vprašanje baleta, ki je samo kot dekoracija nepotreben. Treba ga bo ali odpraviti, ali pa reformirati, da bo v resnici dosegel umetniško stopnjo.

(Dalje sledi.)

Vinko Košak.

P O L I T I K A

Kratek pregled notranje politike v kralj. SHS v leti 1927/28.

Za ljudi, ki se ukvarjamo s politiko bolj znanstveno, brez vsake strankarsko-politične zaverovanosti, je pomenil način, kako je o Veliki noči 1927, nastopila vlada Vukičević-Marinković, jasen signal in opomin (1. št. „Mladine“ letnika 1927/28!). Kamen je bil zatočen po bregu nizdol. Na dnu je bila jugoslovanska demokracija.

SLS je stala takrat na za vso bližnjo bodočnost zelo odločilnem razpotju. Po klavnem principu oportunistične politične taktike: ukloni se pred močnejšim, vrsti vanj in skušaj na ta način rešiti, kar se da — taktika, ki koncem vseh koncev nikdar nič ne prepreči, kar močnejši resno hoče — se je SLS po svojem šefu odločila, da to politiko podpre. Ker se od Hrvatov takrat v resnici ni moglo pričakovati, da bodo v bližnji bodočnosti začeli zopet z borbo za revizijo vidovdanske ustave in ker se tisti čas zaradi nestalnosti njihove politike res ni bilo mogoče zanesti nanje, je imela SLS dovolj izgovorov, da prikrije svoj glavni nagib. S takozvanim blejskim paktom (10. julija 1927) se je ta odločitev izvršila. Ta odločitev ni bila velikega pomena samo za usodo jugoslovanske demokracije, temveč je bila velikega pomena tudi za razvoj odnosov med Slovenci in Hrvati ter Hrvati in Srbi in po njem zopet za demokracijo. Hrvati so se od tistega časa čutili stisnjene kakor v kleščah med Slovenijo in Srbijo, kar jih je tiralo do čezdalje večje besnosti. Za razpaljenje političnih strasti so bile te klešče prvotnejši vzrok kakor n. pr. razprava o nettunskih konvencijah, ki je bila le bolj povod za njihov izbruh. Po znanem žalostno-slavnem dnevu v parlamentu so se nasprotja le še stopnjevala. V tem kritičnem času, v katerem je bilo zlasti Slovencem treba pokazati, da razumejo naravno vlogo posredovatelja med hrvatskimi in srbskimi strankami, je SLS to vlogo razumela tako, da se je prej ko slej solidalizirala z radikalno stranko in še nadalje nastopala z močnejšimi proti slabejšim. Po svoji politični legi in po dejstvu, da smo tretji glavni sestavni del te države, predstavljamo Slovenci važen faktor za reguliranje odnosov med Hrvati in Srbi. S pravim

razumevanjem in poudarkom bi mogla SLS v tistem času to slovensko pozicijo dobro izrabiti in pritisku srbskih strank na hrvatsko seljačko stranko zlasti pred inozemstvom vzeti vsak videz moralne upravičenosti. Kljub temu pa, da je v tem času odpadla cela vrsta razlogov, ki so mogli biti merodajni za sklenitev blejskega pakta, kljub temu, da je bila politična situacija po juniju 1928. docela drugačna kakor takrat, je SLS vendar vztrajala na liniji blejskega pakta, drla z radikali čez drn in strn in se ni niti poizkusila približati HSS. Tako se je njen pravi, bistveni duh, ki je blejski pakt v prvi vrsti narekoval, tem bolj razgaljal in se izpremenil v popoln moralni in idejni razkroj, v izdajstvo vsega njenega slovensko-ljudskega programa. Naenkrat je bilo slišati samo še o nekih višjih interesih. Hrvati so v tem času napravili usodno taktično (o moralni strani njihovega koraka ne govorim) napako, da so zapustili parlament. Za stranko, ki nima niti volje niti moči izvesti kake revolucionarne akcije (kakor je tisti čas pravilno zapisala „Nova Evropa“) — o HSS sem prepričan, da ni imela take volje in moči — ostane v parlamentarni državi parlament edino torišče, kjer je, če sploh kje, predvsem mogoče kaj preprečiti, izvojevati. Gledano pod tem vidnim kotom je bil ta njihov korak hud udarec jugoslovanski demokraciji. Razen tega je bil takoj po juniju 1928 najugodnejši trenotek, da HSS predloži svoje jasno formulirane zahteve. Ona tega ni storila, temveč se je dolgo časa omejevala pretežno na moraliziranje in na brezplodno časniško kampanjo. Njen sufler Pribičević je k povečanju vse te nejasnosti v ciljih in taktiki po svojih močeh pripomogel. Svojo dvoreznost in neorientiranost je pokazal zlasti, ko je bilo slišati o nekaki amputaciji, tem skoziinskozi smešnem bavbavu, s katerim so od časa do časa nekateri srbski politiki poizkušali strašiti Hrvate in Slovence. Kakor da bi bila država Srbov, Hrvatov in Slovencev ustanovljena samo po volji Srbov in ne tudi po volji Slovencev in Hrvatov, samo po volji teh treh južnoslovanskih narodov in ne tudi po volji Francije, Anglije in drugih! Tudi inozemstvo je začelo z večjo pozornostjo zasledovati notranje-politične boje v Jugoslaviji in od več strani so se čuli razni glasovi, opomini in nasveti. Italijansko časništvo je s sumljivo simpatijo za Hrvate komentiralo te notranje boje. Politiki kmetско-demokratske koalicije (združene hrvatske stranke razen HPS, samostojna dem. stranka in slovenska kmetška stranka) so vse te glasove po svoje razlagali in se udajali čisto praznim upom. Vladno časništvo je zagnalo silen in vedno silnejši hrup, da je država v nevarnosti. Tenor je pelo ves čas časništvo SLS. Država pa ni bila v nevarnosti. Pred kom neki? Pred HSS? Moj Bog, kdaj se je še kaka država zrušila odn. nova ustanovila s samimi izjavami, pa če še tako radikalnimi! Pred Italijo? V pomenu nevarnosti, da italijanska armada prekorači jugoslovanske meje gotovo ne. Sicer pa smo pred Italijo vedno nekako enako „varni“, pa naj bo notranji položaj v kralj. SHS tak ali drugačen. V krizi je bila jugoslovanska demokracija, v nevarnosti po vidovdanski ustavi inavgurirani centralizem ter prestiž vladnih strank.

Tako se je klobčič jugoslovanske notranje politike vedno bolj zamotaval. Pošteni, od vseh, posebno od slovenskih katoličanov zasmehovani Davidovič, pač ni mogel ustaviti kamena, ki so ga pomagali zatočiti Vukičević in njegovi ter mu dajali pospeška tudi vsi drugi žalostni vitezi demokracije z veliko večino opozicijskih politikov vred. Za odvijanje vsega klobčiča mu je, žal, manjkalo tudi globljega razumevanja.

Kamen je na dnu.

In klobčič? Šele tretji mesec poteka.

Lojze Udè.

„Pozabljenje, dà, rekel bi celo, da tudi zgodovinske zmote so bistven činitelj pri tvorbi kakega naroda — — — Enotnost se dela vedno le z brutalno silo,“ tako pravi Ernest Renan v svoji razpravi „Kaj je narod?“ (prevod — ug — v drugem letniku „Napredne misli“ str. 113). V nadaljnjih izvajanjih prihaja sicer ta slavni francoski mislec tudi še do drugih rezultatov, vendar pa je vredno, da se nad to njegovo ugotovitvijo malo zamislimo in si predočimo vse konsekvence, če bi jo priznali kot pravilno ter bi se hoteli po tem ravnati.

Renan izvaja ta socialni „zakon“ predvsem iz francoske zgodovine. Ni pa nujno, da bi tisto, kar velja za Francijo, moralo veljati tudi za vsak drugi narod. Niti to ni gotovo, če je celo za Francijo s to ugotovitvijo izrečena že zadnja beseda (Provansalci, Bretonci). Razen tega zadene nasilje proti tvorbam, ki so nastale in se zgradile v valu demokratične narodnostne ideje 19. stoletja, na dosti večje ovire odnosno je dosti bolj razkrajajoče, če uspe, kakor pa nasilje nad neko jezikovno individualiteto v prejšnjih stoletjih.

Ob socialnem „zakonu“, ki ga ugotavlja Renan, zadenemo — in to je bistvo, — na tisti moralni problem, ki je centralni problem človeške zgodovine od začetka do danes: ali naj se ljudje s tem, kar je, sprijaznijo, pa če se tudi gradi s „pozabljenjem“ in „zmoto“ od njihove in z nasiljem od druge strani, ali je tisto, kar je, tudi že tisto, kar naj bo, ali pa da ne pozabijo, priznavajo svojo zmoto, se spokore ter se proti nasilju bore. O ljudje smo tako nagnjeni k temu, da tisto, kar je, zamenjujemo s tem, kar naj bo, da pozabljamo in zakrknjeno vztrajamo v svojih zmotah, da se nasilju strahopetno uklanjamo. In vendar je čisto jasno: ali hočemo živeti ljudje kakor tolpa sužnjev brez lastne smeri, kot kramarji, ki jim je vse naprodaj, kot slabiči, ki odpuste vsako lopovščino, bedaki, ki že danes ne vedo več, kar so še včeraj doživljali in govorili, ali pa da kot duhu resnice, pravice in svobode do smrti zvesti možje, kot razumni ljudje, ki vedo za svojo smer iz včeraj skozi danes v jutri, nastopimo svojo pot. Gre kratkomalo za to, ali verujemo v možnost in nujnost moralnega napredka v odnosih človeka do človeka, skupine do skupine, naroda do naroda ali pa ne verujemo; ali nam je ta napredek bistven, ali pa vidimo bistvo napredka nekje drugje.

Če verujemo in hočemo iti za to vero, moramo socialni „zakon“, kakor ga ugotavlja Renan, zavreči in se boriti proti onim ljudem, katerih delo v kateremkoli območju človeškega snovanja in dela vodi ta skrita misel. Če pa bi priznali ta „zakon“ in ga sprejeli kot smernico za življenje, bi se obsodili v sužnost, postali bi tolpa kramarjev, priznali bi, da smo slabiči in bedaki.

Lojze Udè.

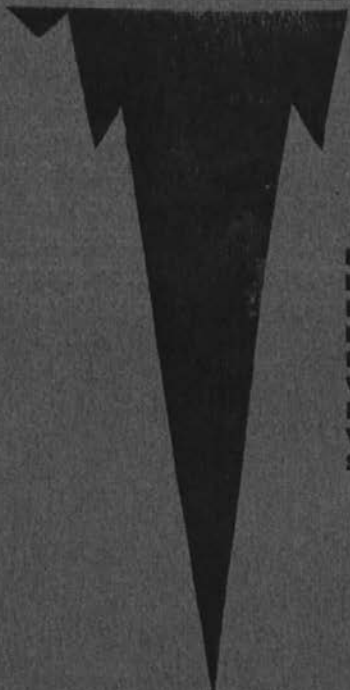
I Z J A V A

Na sestanku sotrudnikov „S. M.“ 8. februarja t. l. je večina sklenila, da se začne z novim letnikom. V reviji naj se goji odslej v prvi vrsti literatura in umetnostni esej. Za urednika je bil nato soglasno izvoljen Ludvik Mrzel. Izjavljam le, da se s premaknitvijo vsebinskega težišča v literaturo in umetnostni esej ne strinjam. Nima pa nobenega povoda prenehati s sodelovanjem, saj je „Svobodna Mladina“ prej ko slej tista slovenska revija, v kateri je mogoče resnico še najbolj svobodno izpovedovati.

Ljubljana, dne 14. marca 1929.

Lojze Udë.

**KNJIGOTISK
LITOGRAFIJA
KAMENOTISK
OFFSETTISK
KARTONAŽA
PAP. VREČICE**

**RAZNE TISKOVINE
KOT VIZITKE, TRG.
PISMA, KUVERTE,
LETAKE, LEPAKE,
DIPLOME VENIALI
VEČ BARVAN ITD.
KAKOR TUDI VSA
V KARTONAŽO
SPADAJOČA DELA.**

**LJUBLJANA
BREG 10-12**

**UMETNIŠKI GRAFIČNI ZAVOD
J. BLASNIKA NASL.**